№ 169 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 29 1907 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 29 № 169

ԵՐԵՍՈՒՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16. Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տ ե լ ե ֆ օ ն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տ ե լ ե ֆ օ ն № 253.

Հ Ի Մ Ն Ա Դ Ի Ր Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ա Ր Ծ Ր Ո Ւ Ն Ի

— Բ Ա Ց Վ Ա Ծ Է Բ Ա Ժ Ա Ն Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն —

ՄՇԱԿ

քաղաքական եւ գրականական լրագրի

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1908** ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(36-րդ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը նոյնպէս 10 ր., տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., եօթ և վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր. մէկ ամսվանը 1 րուբլի։

Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի։

«Մշակին» գրվել կարելի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն)։

Մեր հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Թամար Աւետիսեան Ղուկասեանցը, Աննա Բէգլարեան Խունունցը, իր որդի Մնացականը իր ամուսնով, դուստրներ և փեսաները խորին վշտով յայտնելով իրանց ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջինը իր սիրելի մօր, երկրորդը իր դստեր, երրորդն և չորրորդները իրանց քրոջ և վերջիններն իրանց քեռու՝ անմոռաց

ԱՆՆԱ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆՑԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ ամսիս 25-ին երկարատև և ծանր հիւանդութիւնից յետոյ, խնդրում են ազգականներին և ծանօթներին շնորհ բերել ամբիծքին՝ երեքշաբթի և չորեքշաբթի երեկոները, ժամը 6-ին, իսկ յուղարկաւորութիւնը՝ հինգշաբթի, ամսիս 29-ին, առաւօտեան 10 ժամին, իր սեփական տնից (Միքայելեան փողոց № 149), դէպի Վանքի մայր եկեղեցին։ (չ. հ.) 3—3

ԵՂԲ. ՄԵԼԻՔ-ՄԱՐՈՒԹԵԱՆՆԵՐԻ

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

Խ. և Մ. ՄԵԼԻՔ-ՄԱՐՈՒԹԵԱՆՆԵՐԻ

յայտարարում է ի գիտութ. յարգելի վաճառականների, որ նրա Մ օ ս կ վ ա յ ի խ ա ն ո ւ թ ո ւ մ վաճառվում են մեծ քանակութեամբ Գ Ա Լ Ա Ն Տ Ե Ր Է Յ Ն Ի զանազան ապրանքներ։ Գները շատ մատչելի են։ Պատուէրները կատարվում են անյապաղ և ամենայն ճշտութեամբ։

Հասցէն՝ МОСКВА, Никольская улица, домъ графа Шереметьева, Торг. домъ

„Бр. Х. и М. Меликъ-Марутянцъ"

ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

(Ն. Կ.) ա. 15—8

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս Ի Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Ր Ա Ն

Հինգշաբթի, նոյեմբերի 29-ին, անդամների, կանդիդատների, նրանց ընտանիքների և հիւրերի համար

Ռուս-մալօրօսիական դրամատիկական եւ օպերային արտիստների ընկերակցութիւնը կը ներկայացնէ

ՆԱԶԱՐ ՍՏՕԴՕԼԻԱ

Պատմ. պիէսա 3 գործ., շքեղ զգեստներով, երգով և պարերով, հեղ. Տ. Շեվչէնկօի։ Երկրորդ գործողութեան մէջ տ. Դիտէնկօ և պ. Պիդլուժնին կը կատարեն մալօրօսիական ազգային «Գ օ պ ա կ».

ՎԵՐՋՈՒՄ

„Բ Ո Ւ Վ Ա Լ Ճ Ջ Ի Ն Ա"

Օպերէտ ֆարս 1 գործ. հեղ. Վեսելօվսկու

Սկիզբն է երեկ. ժամը 8-ին.

Մանրամասնութիւնները ծրագրում։

(տ.) 1—1

Բ Ժ Ի Շ Կ

Ի. Ե. ԳՕԿԻԵԼՕՎ

Ընդունում է յատուկ վեներական, միզանցքասեռական, սիֆիլիս, կաշուէ և սեռական թուլութիւն ունեցող հիւանդներին, 9—12 ժ. առաւ. և 5—7½ ժ. երեկ.։ Զգային թուլութեան բժշկելը էլեքտրականութեամբ և ջրաբուժութեամբ։ Михайловская, № 113, Վետցելի հիւրանոցի մօտ, տելեֆօն № 242. (կ. հ. կ). տ. 3—3

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս Ի Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Ր Ա Ն

Ուրբաթ, նոյեմբերի 30-ին, պ. պ. անդամների, կանդիդատների, նրանց ընտանիքների և հիւրերի համար կը կայանայ յայտնի հմուտ հարմօնիստ

ՊԵՕՏՐ ՆԵՎՍԿՈՒ

համերգը երկու բաժանմունքով.

Սկիզբը ճիշտ 8 ժամին երեկոյեան.

Տոմսակները կարելի է ստանալ ժողովարանի շվէյցարից ամեն ժամանակ։

(տ. հ. ու) 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պատգամաւորութեան առիթով. Վերջին տեղեկութիւններ. Պերճ Պռօշեանի մահվան առիթով. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Տարիկեան պալատից. Մասնաժողովի նիստը. Տաբրաուպանքի շրջանից. Դարձեալ Թաղում. Ոստիկանապետի կարգադրութիւնը. Տեղեկութիւններ գաւառից. Ներքին լուրեր. Ոստիկանական տեղեկութիւններ. Ռուսաստանի կեանքից. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Արտասահմանի հայերի կեանքից. Արտաքին լուրեր. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Յիշողութիւններ Խրիմեանի մասին։

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

IV

Ի՞նչ տեղերից են այն պատգամաւորները, որոնք եկել են ներկայանալու կովկասեան Փոխարքային։ Արդեօք հայաբնակ բոլոր տեղերից թէ միայն մի քանի շրջաններից։

Պատգամաւորները եկել են միայն այն շրջաններից, որտեղ սուր կարիք է զգացվում, որտեղ ապրուստի միջոցները չափազանց նեղված են։

Ամենամեծ վնասված նահանգը Գանձակի նահանգն է և գլխաւորապէս նրա այն մասը, որ գտնվում է լեռնային և լեռնալանջային շրջաններում։

Եւ արդարև՝ այդ նահանգի մի շարք գաւառներ գտնվում են ներկայումս տնտեսական շատ ծանր և ողբալի դրութեան մէջ։ Ղազախի, Գանձակի, Ջիվանշիրի, Շուշու, Զանգեզուրի գաւառների ցանքսերը միատեսակ այրվեցին գարնան երաշտից և յետոյ այլևս չը վերակենդանացան։

Նոյն նահանգում մասամբ վնասվեցին Նուխու և Կարեագինի գաւառի մի քանի գիւղական շրջաններ։

Եւ ահա այդ բոլոր գաւառներից եկել են պատգամաւորներ։

Երևանեան նահանգից պատգամաւորներ եկել են միայն երկու գաւառից, այն է՝ Նոր-Բայազէտի և Ալէքսանդրոպոլի գաւառներից։ Անշուշտ՝ այդ նահանգի միւս կողմերումն էլ կան վտանգված գիւղեր, բայց նրանք կազմում են բացառութիւն և ապրում են այնպիսի շրջապատում, որ փոքր ի շատէ բաւարար կերպով ապահովված է այս տարի։ Նոր-Բայազէտի գաւառում մօտ երեսուն գիւղ մեծ զրկանքներ են կրել տարվայ ձախորդութիւններից, իսկ Նորադուզ և Ղշլաղ գիւղերը հասել են վերին ծայր թշուառութեան դռան։ Ալէքսանդրոպոլի գաւառում վնասվել է գլխաւորապէս Աբարանվոլ կոչված և նրա մօտ գտնվող շրջանը։

Այդ պատճառով Երևանի նահանգից կան միայն երկու տեղից պատգամաւորներ՝ Նոր-Բայազէտի և Ալէքսանդրոպոլի գաւառներից։

Այնուհետև Թիֆլիսի նահանգից եկել են պատգամաւորներ Բօրչալուի և Ախալքալաքի գաւառներից։

Այդպիսով պատգամաւորութիւնը կազմված է անդրկովկասեան ոչ բոլոր գաւառների կողմից, այլ երկրի միայն մի մասից, այն մասից՝ որ կարիքի ճիրաններում է գտնվում։

Եթէ կարելի լինէր կազմակերպել պատգամաւորութիւնը վնասված տեղերի բոլոր ազգաբնակութեան կողմից, անկասկած, դա աւելի կատարեալ գործ կը լինէր, որովհետև հայերի հետ միաժամանակ վնասվել են և այն միւս ազգագրական տարրերը, որոնք ապրում են հայերին կից. բայց այդպիսի պատգամաւորութիւն կազմակերպելը և ընդհանուր տեղեկագիրը պատրաստելը հանդիպում է գործնական կեանքի մէջ մեծ դժուարութիւնների։ Ուստի պատգամաւորութիւնը բաղկացած է համարեա բացառապէս հայերից, բայց նա ուշադրութեան է առել նաև թուրքական, քիւրդական, վրացական վնասված գիւղերի վիճակը այն շրջաններում, որոնց վերաբերութեամբ կարող է եղել տեղեկութիւններ ստանալ։

Այդ տեղեկութիւնները մեր հարևանների վերաբերութեամբ լիակատար չեն և դա շատ ցաւալի է։ Բայց պէտք է նկատել, որ նրանք լիակատար չեն նոյն իսկ հայերի վերաբերութեամբ, որովհետև վիճակագրական ուսումնասիրութիւններ չեն կատարվում մեզանում ոչ վարչութեան և ոչ մի այլ մարմնի կողմից։

Ուստի մնում է սահմանափակվել այն տեղեկութիւններով, որ կարողացել են ձեռք բերել ներկայ պատգամաւորութիւնը կազմակերպողները։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեր սեփական թղթակիցը Պետերբուրգից հեռագրում է նոյեմբերի 28-ից.

Ֆինանսների մինիստրի դեկլարացիայի ընթերցումը տևեց մօտ երկու ժամ։ Հոկտեմբերեանները մի հասարակ բանաձև առաջարկեցին՝ անցնելու հերթական գործերին։ Վիճաբանութիւնները տևեցին մինչև գիշերվայ ժամը 12-ը։ Միլիւկովի ճառից յետոյ մինիստրը պատասխանեց նրան։ Զախակողմը անկախ մի բանաձև առաջարկեց։ Դուման ընդունեց հերթական գործերին անցնելու հասարակ բանաձևը, հակառակ աշխատաւորականների և սօցիալ-դեմօկրատների բանաձևերին։

Կ. Պօլսից մեզ հաղորդում են.

Օրմանեան պատրիարքը, ազգային ժողովի և իր անունով մի պատճառաբանեալ գրութեամբ դիմեց Էջմիածնի սինօդին, խնդրելով կաթողիկոսական ընտրութիւնը նշանակել մայիսին։ Մի և նոյն ժամանակ նա նոյն պատճառաբանութեամբ մի նամակ գրեց Կ. Պօլսի ռուսաց դեսպան Զինօվիեվին, որ ի պատասխան յայտնեց պատրիարքին, թէ ինքն արդէն միջնորդել է այդ մասին ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութեան և միանգամայն համամիտ է նրա առաջարկութեան, որ ընտրութիւնը կատարվի մայիսին։

Էջմիածնից մեզ գրում են.

Այստեղ դեռ շատ անորոշ դրութիւն է կաթողիկոսական ընտրելիների վերաբերմամբ։ Հին եպիսկոպոսների տրամադրութիւնն այնպէս է, որ չէին կամենայ ոչ մի դէպքում Թիւրքահայ եպիսկոպոսներից ընտրել։

Սինօդը սպասում է իր յարուցած միջնորդութեան (ընտրութիւնը մայիսին նշանակելու մասին) հետևանքին, որպէսզի ծանուցագրեր ուղարկի թեմերը թէ Ռուսաստանի և թէ արտասահմանի։

Ա ս խ ա բ ա դ.—Պարսկաստանի սահմանագլխում՝ Գաուդանում զգացվեց ուժեղ երկրաշարժ։

Գ ո ւ ր ի է վ.—Գաւառի Կարատօն գետի տարածութեամբ նաւթ արտահանելը շարունակվում է։ Լուրերին նայած՝ մասնակցելու են անգլիական կապիտալիստները։

Վ լ ա դ ի վ օ ս տ օ կ.—Նոյեմբերի 16—17-ին ապստամբութեան մասնակցած նաւաստիների երկրորդ խմբակի վերաբերութեամբ կայացվեց հետևեալ դատավճիռը. 20 նաւաստիներ դատապարտվում են մահվան, 24-ը՝ աքսորի, 16-ը՝ բանտարկութեան։

Կ. Պ օ լ ի ս.—Ադրիանուպօլսի աւստրո-ունգարական հիւպատոս Պետրօվիչը նշանակված է գեներալ-հիւպատոս Մօսկվայում։

Ս տ օ կ հ օ լ մ.—Նոյեմբերի 26-ի առաւօտեան ժամը 9 և 15 րոպէին Օսկար թագաւորը վախճանվեց։

Ս տ օ կ հ օ լ մ.—Նոր թագաւորը ընդունեց Գուստաւ Հինգերորդի անունը՝ «Ժողովրդի հետ՝ հայրենիքի համար» դէվիզը։ («К.»)

Երէկ, նոյեմբերի 28-ին, ստացանք հետևեալ հեռագիրը.

Շուլավէր, 28 նոյեմբերի

Երէկ, նոյեմբերի 27-ին, երեկոյեան, կաշառված մի շուլավէրցու ձեռքով երկու տեղից ծանր վիրաւորվեց շուլավէրցիների սիրելի Վախտանգ Մեհրաբեանը։ Յանցագործը, օգտվելով մթութիւնից, անյայտացաւ։ Տեղական ոստիկանութիւնը եռանդուն միջոցներ է ձեռք առել նրան ձերբակալելու համար։

Շուլավէրի հասարակութիւնը խորապէս զայրացած և զրգված է իր թանգագին հասարակական գործչի կեանքի դէմ կրկնակի բռնմեցուցիչ մահափորձ կատարելուց և ատելութեան արհամարհանքն է յայտնում կաշառված մարդասպանին և նրան դրդողներին։

Հասարակութեան կողմից՝

Տանուտէր Կարախանեան

Թիֆլիսի կենտրօն. Նպաստ. Յանձնաժողովի կողմից Նոր-Բայազէտ ուղարկված Ս. Տէր-Պօղոսեանը հաղորդում է հետևեալը.

Նոր-Բայազէտում, գաւառապետի առաջարկութեամբ, մի առանձին կօմիսիա կազմվեց, որի անդամներն են՝ Խ. փ. Մուրադբէգեան, Ս. Բադիկեան, հարկային տեսուչ Ստրէլժբիցկիյ, հաշտարար միջնորդ Լիսօվսկիյ, Խ. Բունիաթեան։

Կօմիսիան, որ գտնվում է գաւառապետի նախագահութեան տակ, պետական գանձարանից բաց թողնված 102,000 րուբլով պիտի գնէ ալիւր, ցորեն ու գարի՝ գաւառիս չքաւոր ազգաբնակութեանը բաժանելու համար որպէս ուտեստ ու սերմացու։

Կօմիսիան անյապաղ գործի ձեռնարկեց՝ կանչելով տեղիս աչքի ընկնող ալիւրավաճառներին և հարցնելով նրանց, թէ Ռուսաստանից արդեօք ինչ գնով ալիւր ու ցորեն կարող կը լինեն մատակարարել յանձնաժողովին։ Ալիւրավաճառներն այդ հարցին իբր պատասխան յայտնեցին, թէ այդպիսի հսկայ մի յանձնարարութեան միանգամից գոհացում տալ դժուար է, այլ հարկ կը լինի ապրանքը մաս-մաս փոխադրել տալ Ռուսաստանից մի քանի ամսվայ ընթացքում։ Արդ՝ այդպիսի պայմաններում երբէք չի կարելի որոշ մի գին յայտնել յանձնաժողովին, քանի որ ալիւրի արժէքը, մանաւանդ վերջերս, մի որևէ գնի վրա հաստատ չի մնում։ Կօմիսիան համաձայնվեց, իւրաքանչիւր անգամ ապրանքը տալիս, միշտ ի նկատի ունենալ շուկայի ընթացիկ գինը, ինչպէս և ճանապարհածախսը մինչև Նոր-Բայազէտ, ցորենն աղալու վարձը և այլն։ Դրան ի պատասխան՝ տեղիս յայտնի ալիւրավաճառ Հայրապետ Խաչատրեանն ասաց, թէ ինքը յանձնառու կը լինի կօմիսիային վերոյիշեալ պայմաններով տալ ալիւրը 2 ր. 14 կ. պուդը, իսկ ցորենը՝ 1 ր. 94 կ.։ Ուրիշ երկու ալիւրավաճառներ ևս՝ Քոչարեանը և Արևշատեանները՝ ցանկութիւն յայտնեցին ալիւրը տալ 2 ր. 10 կոպէկով պուդը, իսկ ցորենը՝ 1 ր. 91 կ.։

Երեք ալիւրավաճառների առաջարկներն էլ կօմիսիայի արձանագրութեան մէջ մտցվեցին։

Կօմիսիան, ի նկատի ունենալով կարիքի սրութիւնը և այն հանգամանքը, որ օրերի յապաղումն իսկ կարող է շատ ծանր դրութիւն ստեղծել առանց այն էլ սովի մատնված ազգաբնակութեան համար, աւելի լաւ համարեց պուդին մի քանի կոպէկ աւելի վճարել և ալիւրի մատակարարութեան գործը կանոնաւոր հիմքերի վրա դնել, քան մի քանի կոպէկ պակաս վճարելով՝ ցանկացած ժամանակ ձեռքին ալիւր կամ ցորեն չունենալ։

Կօմիսիան իր այս կարծիքն ու կազմած արձանագրութիւնն ուղարկեց Երևան, որպէսզի նահանգապետը հաստատի։

Պետական գանձարանի տեղիս բաժանմունքն առայժմ ստացել է 45,000 ր., որը որոշված է բաժանել Նոր-Բայազէտ քաղաքին և նրա շրջակայ տասն գիւղերին։

Հարկ եմ համարում յայտնել, որ չքաւորների թիւն աւելի մեծ է, քան նշանակված էր նահանգապետի ցուցակում։

Կօմիսիան մի քանի փոփոխութիւններ մտցրեց այդ ցուցակում, օրինակ՝ սերմացուի յատկացված գումարն աւելացրեց ուտեստի համար նշանակված գումարից։

Այսօր, նոյեմբերի 24-ին, տեղիս նպաստամատոյց մասնաժողովի որոշման համաձայն, ընկերակցութեամբ

Նոյն մասնաժողովի մի անդամի, ուղևորվում եմ Սևան՝ մասնաժողովի կողմից խնդրելու վանահայր սրբազանին, որպէսզի սա զիջանի մասնաժողովին տալ աւելի պակաս գնով քան մի որևէ վաճառականի՝ վանքապատկան այն ցորեններից, որ վանքը ժողոված ունի արդէն:

Կազմված ցուցակի համաձայն, Նպաստամատոյց մասնաժողովը 250 պուդ ալիւր ուղարկեց Ղշլաղ գիւղը՝ չքաւորներին բաժանելու համար: Բայց ամսիս 22-ին, երբ ես, Բաղիկեանը և աւագ-ուս. Հայրապետեանը միասին գնացինք այդ ալիւրը բաժանելու չքաւորներին, գիւղական ամբողջ հասարակութիւնը մեր վրա թափվեց ու թոյլ չը տուեց մեզ մեր ստացած յանձնարարութիւնը կատարելու, յայտնելով որ գիւղը ամբողջովին կարիք ունի ալիւրի ու չքաւոր է, հետևաբար ալիւրը կամ բոլոր գիւղացիներին պիտի բաժանել անխտիր և կամ ետ տանել Նոր Բայազէտ: Ստիպված եղանք ետ վերադառնալ քաղաք և պատահածի մասին հաղորդել գաւառապետին: Վերջինս կարգադրեց ալիւրը ետ բերել քաղաք և չքաւորներին մէկ-մէկ կանչել տալ քաղաք ու այդպէս բաժանել:

Նոյեմբերի 24-ին մի քանի սայլեր ու ստրաժնիկներ գնացին Ղշլաղ յիշեալ ալիւրը ետ բերելու համար Նոր-Բայազէտ:

ՊՌՕՇԵԱՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նոր-Նախիջ., 28 նոյեմբ. 2 ժ. ցեր.

Խորը կերպով վշտացած ենք ժողովրդական գրողի, մանկավարժի և անխոնջ գործիչ-ազգասէրի մահվան առիթով:

Մուշէ վարդապետ
Բէգլիեան քահանայ

Թիֆլիս, 28 նոյեմբերի

Տարանդաւոր հայ վիպագիր Պերճ Պռօշեանի մահվան առիթով մասնակցում եմ դրագէտների, հայ ժողովրդի և հանգուցեալի զաւակների վերահաս վշտին:

Նրա վաղածանօթներից՝ Գ. Շէրենց

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՒՐԻԿԵԱՆ ՊԱԼԱՏԻՑ

(Սեփական թղթակցից)

Պետերբուրգ, 20 նոյեմբերի

Անցեալ նամակներումս մենք աշխատել էինք մանրամասն նկարագրել այն սկանդալը, որ սարքեցին աջակողմեանները և հոկտեմբերեանները Ռոդիչևի ասած խօսքերի առիթով: Այստեղ աւելորդ չենք համարում մի քանի խորհրդակցութիւններ անել այդ առիթով:

Նախ և առաջ հարց է առաջ գալիս, թէ արդեօք Ռոդիչևը ներողութիւն պիտի խնդրէ՞ր Ստոլիպինից թէ՞ չէ:

Ռոդիչևը ինքը Դումայի ամբիոնից յայտնեց, որ նա ոչ մի մտադրութիւն չէ ունեցել վիրաւորել ոչ Ստոլիպինին, ոչ Պուրիշկևիչին և ոչ էլ Պետական Դումայի անդամներին. այն նախադասութիւնը, որը նա գործ էր ածել, յամենայն դէպս չէ կարող վիրաւորական լինել, այլ աւելի շատ նա գովասանք է, որ Ստոլիպինին Մուրավևովի հետ է հաւասարեցնում: Հետևաբար, եթէ Ռոդիչևը գտնում է, որ նիւթ չը կայ ներողութեան, ինչո՞ւ պէտք է գնար Ստոլիպինի մօտ:

Այստեղ կարող է միայն մի հարց առաջ գալ, թէ արդեօք «Ստոլիպինեան գալստուկ» որքան պարլամենտական արտայայտութիւն է: Այդ տեսակէտից եթէ նայելու լինենք, Ռոդիչևը ոչ մի կոպտութիւն, խստութիւն չէ թոյլ տուել իրան. բայց եթէ ինքը Ռոդիչևը ընդունում էր, որ խիստ խօսք էր գործ ածել, այն ժամանակ այդ խոստովանութիւնը նա պիտի անէր միմիայն Դումայի ամբիոնից, այլ ոչ թէ զանազան կաբինէտներում:

Պատգամաւորը եթէ ամբիոնից արտասանում է խիստ խօսք, ինքնըստինքեան հասկանալի է, որ նա աչքի առաջ ունի այն սիստեմը, այն ծրագիրը, որ քննութեան նիւթ է, և ոչ թէ այն անձնաւորութիւնը, որը կանգնած է ներկայ դէպքում մեր առաջ: Եւ այդ պատճառով էլ, եթէ վիրաւորանքի խօսք անգամ կարող է լինել, դա պէտք վերաբերվի Դումային, այլ ոչ թէ մասնաւոր անձնաւորութիւններին:

Այդ պատճառով Ռոդիչևի Ստոլիպինի մօտ գնալը համարվում է սխալ, այն էլ սկզբունքային բնաւորութիւն կրող: Այդ բանում աւելի մեղաւոր են Ռոդիչևի համախոհակիցները, որ չը կարողացան մի փոքր օբեկտիւ նայել այդ հարցի վրա և չը թոյլ տալ Ռոդիչևին գնալ Ստոլիպինի մօտ: Կարելի է պատկերացնել, թէ որքան ծանր էր Ռոդիչևի համար գնալ Ստոլիպինի մօտ ներողութիւն խնդրելու գոյութիւն չունեցող մեղքի համար և որքան ևս առաւել ծանր էր արտասանել խօսքեր ուղղած Ստոլիպինին, երբ այս վերջինս, լսելով Ռոդիչևի ներողութիւնը, չոր պատասխանել է՝ «ես ձեզ ներում եմ», և երեսը շուռ է տուել, իսկ Ռոդիչևը նրան ասել է, թէ «դուք ոչինչ չունէք ինձ ներելու»:

Երկրորդ սխալը նա էր, որ կադետական ֆրակցիան չը պէտք է արձագանք տար Կրուպենսկու առաջարկին, որովհետև եթէ կադետական ֆրակցիան իրան օպպօզիցիա է համարում, նա պէտք է ունենայ քաջութիւն այդպիսի պատասխանատու դէպքում ցոյց տալ իր վերաբերմունքը: Այդ սխալը առաջ եկաւ գլխաւորապէս նրանից, որ Միլիւկովը այդպէս էր ցանկացել, թէև գտնվեցին մի քանի պատգամաւորներ, որոնց մէջ էին (եթէ չեմ սխալվում, որովհետև վերևից մեզ այնքան էլ պարզ չէին երևում պատգամաւորների դէմքերը) Պերգամենտը, Աճէմեանը, Գոլովինը, Կոլիւբակինը և այլն, որոնք նստած էին մնացել միւս ձախակողմեանների մօտ:

Մնում է միայն արձանագրել մի երևոյթ, որ աջակողմեանները անհամեմատ աւելի հետևողական են, քան հոկտեմբերեանները, և որ այնտեղ, որտեղ գոյութիւն ունի հաստատ ծրագրային գործունէութիւն, միշտ յաղթող կը հանդիսանայ աւելի ուժեղը և իր ետևից կը տանի տատանվող անհաստատ էլեմենտներին, ինչպէս ներկայ դէպքում աջակողմեանները դէպի իրանց թեքեցին հոկտեմբերեաններին:

Անպայման կարելի է միայն գոհ լինել, որ Ռոդիչևի ինցիդենտը տեղի ունեցաւ և այդպիսով միանգամայն պարզեց՝ հոկտեմբերեանների իսկական պատկերը և ձգտումները մի կողմից, իսկ միւս կողմից կադետների համար պարզեց, որ չէ կարելի յարմարվելու քաղաքականութիւնը արդէն մինչև այնտեղ հասցնել, որ չը կարողանալ պրինցիպիալական հարցերը ջոկել անձնական միտումներից:

Արսէն Քալանթար

ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԸ

Երեքշաբթի, նոյեմբերի 27-ին, առաջնորդարանում կայացաւ Փոխարքային ներկայանալիք պատգամաւորութեան համար զեկուցագիր պատրաստող մասնաժողովի երկրորդ նիստը Ա. Քալանթարի նախագահութեամբ:

Ներկայ էին հետևեալները. պ. պ. Ս. Զաւարեան, Հ. Առաքելեան, Ա. Սահակեան, Խորէն վարդ. Մուրադբէգեան, Յ. Գէորգբէգեան, գաւառական պատգամաւորներ՝ պ. պ. Յ. Խանումեանց, բժ. Վ. Արծրունի, Ս. Յարութիւնեան, Բարաջանեան, Մելիք-Բէգլարեան, Մելիք-Մնացականեան, Մելիք-Ջհանեան և 18 հայ ու երեք թուրք ներկայացուցիչներ: Վերջիններս եկել էին Ղազախի գաւառի 9 թուրք գիւղերի կողմից, որոնք վնասվել են երաշտից: Նաև աւելացան երեք ներկայացուցիչներ ևս Ղազախի գիւղերի կողմից՝ պ. Նարալեան Կողբ գիւղի կողմից, Ա. Թումանեան Շամշադինի կողմից և Դ. Տէր-Դաւթեան Դոստլու գիւղի կողմից:

Նախագահը, բանալով նիստը, յայտնեց, որ այդ օրը պատգամաւորները պէտք է ներկայացնեն իրանց փաստացի տեղեկագրերը, իւրաքանչիւրը իր գաւառի վերաբերութեամբ: Բայց ինքը կը կարդայ նախ իր պատրաստած զեկուցագիրը, որ և կարդաց:

Ս. Յարութիւնեան գտնում է, որ պատգամաւորութիւնը դիմումը պէտք է անի ոչ թէ բոլոր կարիքաւոր տեղերի կողմից, այլ միայն աղէտից վնասված ներկայ բոլէին ծայրայեղ չքաւորութեան դուռը հասած վայրերի կողմից: Զր պէտք է կարիքները ընդհանրացնել: Այժմ ամենուրեք կարիք կայ, որով և պատճառաբանելով կառավարութիւնը կարող է մերժել պատգամաւորութեան միջնորդութիւնը, և կը ստացվի այն չարաբաստիկ հետևանքը, որ սուր կարիքաւորների խնդիրը կը խեղդվի: Անհրաժեշտ է զատել ամենասուր կարիք ունեցող տեղերը նրանցից, որոնց այժմեան կարօտալի վիճակը տարիների տնտեսական մի շարք աննպաստ հետևանքների արգասիք է և որոնք թերևս կարող կը լինեն մի կերպ եօլա գնալով քարշ տալ իրանց դրութիւնը: Դիմումը, փոխատուութիւն խնդրելու նկատմամբ, պէտք է ամենածայրայեղ աղքատ տեղերի կողմից անել, իսկ համեմատաբար նախանձելի դրութեան մէջ եղողների վերաբերութեամբ կարելի է խնդրել ոչ թէ փոխատուութիւն, այլ տուրքերի յետաձգում, աշխատանքներ և այլն:

Նախագահ Ա. Քալանթար բացատրեց, որ այն բոլորի մասին, ինչ որ ասաց պ. Ս. Յարութիւնեանը, արդէն խօսվել է Նպաստամատոյց Յանձնաժողովի շաբաթ օրվայ նիստում *): Ստանալով ամեն մի գաւառի մասին ճշգրիտ, յամենայն դէպս իրականութեանը մօտ տեղեկութիւններ գաւառական պատգամաւորներից, մասնաժողովը կորոշէ ամենասուր կարիք ունեցողներին և թեթև կարիք ունեցողներին: Անշուշտ պատգամաւորութիւնը կը լինի վնասված տեղերի կողմից: Մասնաժողովը պէտք է աւարտէ իր վրա դրված պարտքը: Պատգամաւորական ժողովին է մնում՝ դիմումի վերջնական խմբագրութիւնը:

*) Այս նիստին պ. Ս. Յարութիւնեան ներկայ չէր:

Մասնաժողովը որոշեց շարունակել սկսած գործը:

Յ. Խանումեանց կարդաց իր տեղեկագիրը Շուշու և Կարեագինի շրջանների մասին: Նկատողութիւններ եղան աւելացնել սերմացուն իւրաքանչիւր շնչի վրա (դարձնել 1 դես. շնչին) և կարօտաւորների թիւը վերցնել ոչ թէ ամենածայրայեղ չքաւորներից, այլ և միջին տեսակի չքաւորներից, որոնց թիւը հասնում է 51 հազարի:

Գանձակի գաւառի զեկուցագիրը կարդաց պ. Լ. Մելիք-Մնացականեան:

Զանգեզուրի շրջանի մասին կարդում է իր զեկուցագիրը պ. Գէորգբէգեան:

Ախալքալաքի գաւառի տեղեկագիրը կարդում է պ. Ս. Զաւարեան: Ս. Զաւարեանի տեղեկագրի մէջ, բացի պահանջից, յիշատակված են նաև մի շարք ընդհանուր պահանջներ պէս-պէս բարենորոգումներ մտցնելու նկատմամբ:

Ջիվանշիրի մասին կարդաց պ. Մելիք-Բէգլարեան իր պատրաստած զեկուցագիրը:

Թիֆլիսի և Բորչալուի գաւառների տեղեկագիրը կարդաց պ. Ա. Սահակեան:

Նուխու և Արէշի մասին կարդաց պ. Մելիք-Ջհանեան:

Նոր-Բայազէտի գաւառի տեղեկագիրը կարդաց Խորէն վարդ. Մուրադբէգեան:

Այսպէս ուրեմն բոլոր տեղերի տեղեկագրերը կարդացվեցին, բացի Ղազախի գաւառի տեղեկագրից:

Այնուհետև քննութեան խնդիր դարձաւ, թէ ինչ ձևով պէտք է մշակել զեկուցագիրը:

Մտքերի փոխանակութիւնից պարզվեց, որ առաջին մասում լինելու է ընդհանուր նկարագրութիւն երկրի դրութեան մասին, ապա վիճակագրական տեղեկութիւններ իւրաքանչիւր գաւառի մասին, իսկ վերջում այն միջոցները, որոնք, պատգամաւորութեան կարծիքով, այժմ իսկ անհրաժեշտ են կարօտեալ տեղերի համար:

Դիմումի ձևը մշակելու, բնաբանը (դիքս) և թւանշանները (տաբլիցա) մի սիստեմի վերածելու համար ընտրվեց մի մասնախումբ՝ բաղկացած Խորէն վարդապետից, պ. պ. Մելիք-Բէգլարեանից և Արշ. Միխիթարեանից, որոնց հարկաւոր դիրեկտիւներ և ցուցմունքներ կը տան երեք մասնագէտ գիւղատնտեսներ՝ պ. պ. Ա. Քալանթար, Ս. Զաւարեան և Ա. Սահակեան:

Այս մասնախումբը երեկվանից սկսեց իր աշխատանքը: Մասնաժողովը իր վերջնական զեկուցագիրը կը ներկայացնէ պատգամաւորական ժողովին, որի նիստը նշանակվեց ուրբաթ, նոյեմբերի 30-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, առաջնորդարանում:

Ս. Եսայեան

ՏԱՐԱՊԱՆՔԻ ՇՐՋԱՆԻՑ

I

Նոյեմբերի 14-ին Նոր-Բայազէտի յաջորդ Խորէն վ. Մուրադբէգեանը, տեղիս աղքատախնամ մասնաժողովի չորս անդամները, հայոց ուսումնարանի երկու վարժուհիներն ու ես ոտքով ուղևորվեցինք դէպի Ղշլաղ գիւղը: Առաւօտեան ժամը $10^1/_2$-ն էր, երբ տեղ հասանք ու կանչել տուինք գիւղի քահանային ու մի քանի աչքի ընկնող մարդկանց և սկսեցինք տնից-տուն ման գալ և ցուցակագրել կարկտից վնասված գիւղացիներին: Նոր-Բայազէտից մեկնելիս՝ արդէն հետներս էինք վերցրել ոստիկանութեան հաւաքած տեղեկութիւնների մի ցուցակը: Իսկ մեր մանրամասն ու բարեխիղճ քննութիւնից երևաց, որ 90 տուն, մօտաւորապէս 500 շնչով, չափազանց նեղ ու անտանելի դրութեան մէջ են գտնվում, հաց չունեն ուտելու, աթար՝ վառելու: Զուռնեն նոյնպէս և ալրանք: Եւ եթէ մինչև օրս նրանք կարողացել են իրանց գլուխը պահպանել, այդ էլ շնորհիւ այն հանգամանքի, որ գիւղական քիչ-շատ բարեկեցիկ ընտանիքներն օգնել են, մի կերպ եօլա են տարել իրանց չքաւոր համագիւղացիներին: Բայց այժմ, երբ ապրուստը հետզհետէ աւելի է թանգանում, գիւղական այսպէս կոչված այդ բարեկեցիկները գնալով զրկվում են օգնութեան ձեռք կարկառելու հնարաւորութիւնից:

Եւ ճիշտ որ՝ այդպիսի բարեկեցիկ ընտանիքների ունեցած պաշարը հազիւ հազ մինչև երեք ամիս բաւականացնի նրանց, որից յետոյ նրանք ևս, ստիպված, կողմնակի օգնութեան են դիմելու:

Մեր ցուցակագրած 90 տունը, ինչպէս ասացի, խիստ չքաւոր, պատառ հացի ու մի կապոց վառելիքի կարօտ ընտանիքներ են: Մենք մեր քննութեան ու ցուցակագրութեան միջոցին խիստ զգոյշ էինք, որովհետև գիտէինք, որ Նպաստամատոյց Յանձնաժողովի տրամադրած գումարն այնքան էլ մեծ բան չի լինելու, ուստի հարկաւոր է ամենաառաջնակարգ կարիքին գոհացում տալ: Իսկ կառավարութեան տալիք նպաստն ինքը իշխանութիւնը գիտէ թէ ինչպէս կը կարգադրէ, որովհետև կառավարութիւնն այդ նպաստը տալու է փոխարինաբար և յետագայում պիտի ետ պահանջէ իր բաց թողած գումարը:

Պէտք է ասած, թէ ցոյց տրված ո՛ր տունը որ մտնում էինք՝ մեր դէմ կանգնած էինք գտնում հազարգլխեան սարսափելի կարիքի ուրուականը: Ամեն տեղ էլ հանդիպում էինք նոյն զարհուրելի տեսարանին՝—մերկ, տառաբոբիկ երեխաներն այս ցրտին կուչ եկած իրանց կիսամերկ, դեղնած ու կմախքացած մօր շուրջը՝ կարծէք աշխատելով մի կերպ ջերմութիւն խլել այդ առանց այն էլ սառած, հիւանդագին տեսք ունեցած մարմնից: Այդ նիհար, գունատ, խոցոտ փոքրիկները, համարեա մեր մտած բոլոր խրճիթներում, մեզ դիմաւորում էին յոյսից շողացող աչքերով, կարծէք նախազգալով թէ օգնութեան նախակարապետներն ենք մենք:

Ներս մտանք մի հիւղակ: Մեզ դիմաւորեց կիսամերկ ու գունատ մի կին իր մի քանի մանրիկ երեխաներով շրջապատված: Մեր հարցին, թէ քանի երեխայ ունի, նա պատասխանեց արտասուախառն աչքերով մեզ նայելով.

— Հինգ երեխայ ունեմ: Ամուսինս մեզ բոլորիս թողել է այստեղ և ինքը գնացել ժողովարարութիւն անելու, որպէսզի մեզ կարողանայ մի կերպ պահել:

Մեր մտած հիւղակներում ընդհանրապէս պատահում էինք հիւանդների: Ընտանիքի կամ մայրը, կամ հայրը և կամ երկուսը միաժամանակ պառկած էին լինում հիւանդ: Չքաւորութիւնը յաճախ այնպիսի սրտաճմլիկ պատկերներ էր նկարում մեր առաջ, որ, նրանց թողած բուռն տպաւորութեան տակ, մեզ ընկերացող վարժուհիները յետագայ տան առաջ կանգնած՝ չէին համաձայնվում մեզ հետ ներս մտնել հիւղակը, վախենալով որ քաջութիւն չեն ունենայ իրանց արցունքը զսպելու:

Վերջապէս՝ կէսօրից յետոյ ժամը 5-ն էր, երբ ցուցակագրութիւնը վերջացնելով վերադարձանք քաղաք, իսկ միւս օրը Նպաստամատոյց մասնաժողովը նիստ գումար-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՐԻՄԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

IX

— Եկուր, նստէ քովս,—ասաց Խրիմեանը, երբ ես նրա սենեակը մտայ,—սամավարը շուտով պատրաստ կը լինի, գիտեմ, ռուսահայերդ չայ շատ կը սիրէք:

— Ոչ, Հայրիկ, ես շատ չայ սիրողներից չեմ: Աւելի լաւ է, պատմեցէք ձեր դրութեան մասին. ինչպէս էք, ինչ պայմանների մէջ էք ապրում:

— Իշտէ կապրիմ, կը տեսնես: Սուլթանը զիս ղրկեր է հոս ապաշխարելու, ես ալ կապաշխարեմ,—ասաց նա հեգնական ծիծաղով:

— Ձեզ վրա հսկողութիւնը խիստ է,—հարցրի ես:

— Չէ, հսկողութիւն չը կայ. զիս բոլորովին ազատ ձգած են հոս. ես առանց մէկու մը հարցնելու կրնամ երթալ Բեթղեհէմ, Յոպէ (Եաֆֆա) ու օրերով հոն կենալ:

— Այդ ինչ հիանալի բան էք ասում, Հայրիկ,—ասացի ես ուրախացած,—կը նշանակէ՝ դուք շատ հեշտութեամբ կարող էք այստեղից հեռանալ:

— Հոսկէ երթալը հարկաւ շատ դիւրին է, մինակ թէ,—ասաց նա երեխայական կատարեալ միամտութեամբ,—եթէ հոսկէ փախչիմ, այլևս չեն թողուր որ Վան երթամ. գիտես, զիս հոս ղրկելու ժամանակը այն-ինչ փաշան (անունը չեմ յիշում), այսինչ էֆենդիի (նոյնպէս չեմ յիշում անունը) միջոցով, ինձ խոստացաւ, որ քանի մը ամիսէն ետքը զիս պիտի թոյլատրեն ոչ միայն Պոլիս, այլ և Վան վերադառնալ: Շատ կը փափագիմ Վան երթալ:

— Եւ դուք այդ խոստումին հաւատացիք, Հայրիկ, ու հալած իւղի տեղ ընդունեցիք,—ասացի ես միանգամայն զարմացած Խրիմեանի այդ աստիճան միամտութեան վրա:—Ի՞նչպէս կարելի է որևէ նշանակութիւն տալ զանազան փաշաների կամ նոյնիսկ սուլթանի խոստումներին: Զարմանում եմ, որ դուք հաւատ էք ընծայել այդ խոստումներին:

— Ճիշտ է ըսածդ, ամմա Պոլիս բարեկամներ ես շատ ունիմ,—ասաց Հայրիկը փոքր ինչ անվստահ ձայնով,—որոնք կաշխատին ինծի համար:

— Հազար բարեկամներ էլ ունենաք և որչափ էլ աշխատեն նրանք, ձեզ այլևս երբեք թոյլ չեն տայ Պոլիս վերադառնալու. ուր մնաց, որ թողնեն Վան գնալու: Եւ, վերջապէս, այսպիսի ժամանակներում դուք ինչ պիտի կարողանաք Վանում անել. չէ՞ որ, հակառակ բոլոր հաւանականութեան, եթէ ձեզ նոյնիսկ թոյլ տան Վան կամ Պոլիս վերադառնալու, ձեզ այնպէս կը շրջապատեն զանազան լրտեսներով, որ դուք ինքներդ ուրախ չէք լինի ձեր վերադառնալու համար: Ոչ, Հայրիկ,—ասացի ես աւելի ու աւելի ոգևորված շեշտով,—Ներկայ պատմական ժամանակներում, երբ Հայաստանը երկունքի մէջ է, ձեր տեղը ոչ թէ Վանն է կամ Պոլիսը, այլ Եւրոպան, ուր դուք կարող էք ձեզ կատարելապէս ազատ զգալ և, առանց ձեր ձեռքերի ու լեզուի վրա կապանքներ կրելու, կատարել այն դերը, որ արժան է կատարելու հայ ժողովրդի Հայրիկին:

Հայրիկը նորից ազդվեց իմ խօսքերից. գոնէ ինձ այդպէս թուաց. նրա տրամադրութիւնը փոխվեց: Այդ միջոցին սպասաւորը մատուցարանի վրա երկու բաժակ թէյ բերեց մեզ համար, և, երբ նա դուրս գնաց,

— Ատիկա լուրջ խնդիր է,—ասաց Հայրիկը,—այդ մասին պէտք է լաւ մտածել. Թող նախ մտածեմ, վերջը ես քեզի պատասխան կուտամ:

«Թող մտածեմ» խօսքերն էլ մի յայտնի չափով դրական պատասխան համարելով, իմ տրամադրութիւնն էլ սաստիկ փոխվեց. ներքուստ ուրախութեանս չափ ու սահման չը կար, և ես այժմ ինքս էի ցանկանում շուտով հեռանալ Հայրիկի մօտից, որ նա ժամանակ ունենայ մի լաւ մտածելու իր անելիք քայլի մասին և շուտով ինձ պատասխան տայ: Կատարելապէս վստահ էի, որ պատասխանը դրական պիտի լինի, «որովհետև,—մտածում էի ինքս ինձ,—արգելառիթ առարկութիւնը այն էր, ինչոր նա արեց արդէն և ոչ մի կրիտիկայի չը դիմացաւ, ինչպէս որ ինքն էլ այդ բանը լաւ զգաց. ուրիշ ինչ առարկութիւն կարող է ունենալ Հայրիկը»:

Բայց որովհետև անյարմար էր իսկոյն թողնել հեռանալը, մանաւանդ որ խօսքս էլ շատ մտայլ և չոր ու ցամաք մի բան էր ներկայացնում, ուստի դարձեալ մի ժամի չափ մնացի Խրիմեանի մօտ:

Այս անգամ մեր խօսակցութիւնը Երուսաղէմի կարգերի, վանականների, պատրիարքի և այլոց շուրջն էր դառնում: Երբ ես նրան պատմեցի, թէ ինչպէս եմ ներկայացել հիւրընկալ եպիսկոպոսին, օձիքս ազատելու համար, խոստացել եղբայրներս Երուսաղէմ ուղարկել, աւելացնելով որ ես եղբայրներ չունեմ, Հայրիկը մի կուշտ ծիծաղեց: Եւ ապա,

— Հայր ու մայր ունի՞ս,—հարցրեց նա:

— Այո, ունեմ,—ասացի նրան:

— Էհ, ինչպէս կըլլայ որ ծնողներդ թոյլ կուտան քեզի յեղափոխական գործեր ու եաւէ պատել:

— Ոչ միայն թոյլ են տալիս,—պատասխանեցի ես պարծանքով,—այլ և նրանք են ինձ այդ ոգով դաստիարակել և այժմ էլ նրանք պարծենում են, որ ես այս ճանապարհով եմ ընթանում:

— Ուրեմն դու յորովայնէ ծնեալ ես,—ասաց Հայրիկը և նորից մի լաւ ծիծաղեց:—Բայց զգոյշ կեցիր, հոս ոչ ոքի մի վստահցիր,—աւելացրեց նա փոքր-ինչ լռութիւնից յետոյ:

— Հիւրընկալը ինձ պատուիրեց, Հայրիկ, որ վաղը սուրբ Յարութեան եկեղեցին գնամ, իսկ միւս օրը՝ Բեթղեհէմ և այլն. եթէ այդ տեղերում էլ պէտք է ինձնից փող պահանջեն, չեմ գնայ:

— Չէ, չէ, տանկ բան մի ըներ,—ասաց Խրիմեանը,—հոս ուխտագրութեան արժանի պատմական շատ հնութիւններ կան. քանի որ եկած ես, գնա ամեն տեղերը պտտէ: Սաակ ալ տուր, հոգ չէ. եթէ սաակդ պակսի, ես կուտամ:

— Խնդիրը սակս պակսելու վրա չէ, Հայրիկ,—ասացի,—այլ այդ սակը ժողովրդից կոպէկներով է հաւաքված, ինչպէս տանել այդ ձրիակերներին տալ:

— Երուսաղէմ եկողը սաակ պիտի տայ. այդ կանոն է. ամեն մի սրբավայր իր դարբասը կանէ:

Երբ խօսքը Յարութեան պատրիարքի մասին դարձաւ,

— Գնա անպատճառ պատրիարքն ալ տես,—ասաց Հայրիկը,—և քեզ մը երկար նստէ քովը, որպէսզի քեզի խահվէ հրամցունէ. անոր խահվէն յատկապէս Մէկքէէն կուգայ, ատանկ համով խահվէ դուն ուրիշ տեղ հազիւ թէ կարողանաս գտնել:

Տեղն է այստեղ ասելու, որ Յարութիւն պատրիարքի «խահվէն» յիրաւի որ մի աննման բան էր. նրա համն ու բուրմունքը ես երկար ժամանակ չէի կարողանում մոռանալ:

Երբ վեր կացայ Հայրիկին բարի գիշեր մաղթելու,

— Դուն թանէ ապուր կը սիրե՞ս,—հարցրեց նա:

— Շատ եմ սիրում, Հայրիկ, և վաղուց է չեմ կերել,—ասացի:

— Անանկ է նէ, վաղը կէս օրին եկուր, միասին թանէ ապուր ուտենք: Հոս մի վանեցի ընտանիք կայ ուխտաւոր, ինծի համար լաւ թանէ ապուր կը պատրաստէ. ըսած եմ, որ վաղն ալ պատրաստէ. եկուր ուտենք:

Ուրախութեամբ ընդունեցի Հայրիկի հրաւէրը և հրաժեշտ տուեցի, թողնելով նրան որ մի լաւ մտածի գիշերը արածս առաջարկութեան մասին:

Հիանալի տրամադրութեան մէջ վերադարձայ սենեակս. նրա յատակի մերկութիւնը այլևս ինձ համար բոլորովին զգալի չէր. ընդհակառակը՝ չոր խսիրի վրա փռված բարակ վերմակս ինձ համար մի շատ փափուկ անկողին թուաց, և ես նրա վրա պառկելուս պէս՝ հանգստացած ջղերով անուշ կերպով քնեցի:

Առաւօտեան, զանգերի հետ զարթնելով, նորից գնացի, այս անգամ աւելի անդորր սրտով, նայելու այն բոլոր տեղերը, ուր ինձ նախորդ օրը առաջնորդել էր «օդաբաշին»: Յետոյ դուրս եկայ վանքի պարիսպներից և գնացի քաղաքի հետ ծանօթանալու: Իսկ ժամը 12-ը դեռ չը լրացած վերադարձայ Հայրիկի մօտ: Ամենից առաջ ես նրան մանրամասն հաշիւ տուեցի իմ այցելած տեղերի, տեսածներիս ու դիտածներիս մասին, իսկ երբ ճաշի նստեցի, նա սկսեց ինձ հարց ու փորձ անել այն մասին, թէ ո՞ւր գնացի ես Պոլսից, ո՞ւր եղայ, ինչ արեցի, ո՞ւր գնացին իմ այնտեղի ընկերները՝ Շմաւոնը և Մեղաւորեանը, ինչ դրութեան մէջ է Աքիա աքսորված Յարութիւն Ճանկիւլեանը, յոյս կա՞յ արդեօք նրան այնտեղից ազատելու, և այլն և այլն այս կարգի մի շարք հարցումներ:

Մեր ճաշը շատ շուտ վերջացաւ, որովհետև նա շատ անշուք էր. պանիր, թանէ ա-

[illegible]

Ա. Տ.-Գ.

ԴԱՐՁԵԱԼ ԹԱՂՈՒՄ

Ո՛վ, հայեր, քաջազունք. դարձեալ պիտի թաղենք: [illegible]

Հայրենիքի հարազատ զաւակ, վաթսուն տարւայ ամենաչարքաշ աշխատաւոր, հայ ազգի զարթման զանգակը հնչեցնող և անդադար հարողներից մէկն է, անդրանիկներից մէկը, որի այժմ հողային մնացորդը հողին պիտի յանձնենք, նրա յիշատակը՝ մեր ճառերում՝ սատղերի մէջ գրելով:

Եկէք, ուն:

Իր անունը. ո՛, ոչ չէ յայտնի: Իր անունը Պռօշ-Պերճ էր իր բարեկամների բերանում, իսկ աշխարհը նրան կոչում էր Պռօշեան կամ Պերճ Պռօշեան:

Նա առաջինն էր, իր հայրենակից Խաչատուր Աբովեանի անկումից յետ, որ ձեռքը մեկնեց դէպի նրանից պարզված դրօշը, այս անգամ վերերգելու ոչ՝ աւելի երեւակայութեամբ պերճացրած՝ դիւցազուն Աղասիներին արեան դաշտի վրա, այլ՝ վերերգելու Սօսերն ու Վարդիթերները բնտանիքի ծոցում՝ հովուերգական երանութեան մէջ:

Եւ այնուհետեւ դէպի այդ երանութիւնը ձգտելու համար՝ նա, բուժում առաջ բերելու բուռն եռանդով, ձեռք զարկեց բանալ հայի մարմինը քրքրող բոլոր կեղերն ու վէրքերը, բոլոր ցեցերն ու մէցեր:

Հատոր-հատորի ետեւից տուեց նա իր դիտողութիւնների վաստակները, այնքան անխոնջութեամբ՝ որ բարեկամներից մէկն ասաց և գրեց իսկ, թէ «Պռօշը գրելացաւ ունի»:

Այո, Պռօշը վարակված էր այն յուսով ու եռանդով և այն հաւատով ու համոզումով, որ իր հատորները հայ ազգին բարեբաստութիւն բերող հմայքը կը լինեն:

Եւ այդ հատորները գրելիս Պռօշը նման էր երեւում մի Թափառական դերվիշի, որ ուսից կախ կոտալիկի մէջ ժողովում է հայիւ հաց իր ապրուստի տարեկայ պաշարը: Այդ պայմանի մէջ նա, նման մի ամերիկացու, մերթ ուսուցիչ էր, մերթ լուսանկար, մերթ ածխավաճառ ու մերթ Թղթավաճառ՝ կամ գրական պարագաների խանութ պահող: Արդար է, կանցնի ոմանց մտքով թէ նա վերջերումս իր գլուխը հանգիստ դնելու մի տեղ՝ ուր և առաւ ու տուեց իր յետին շունչը: Թող օրհնեալ լինի այդ խոնջ գլուխը իր յարկի տակ հանգուցանող ազնիւ հոգին. բայց այդ շնորհքը հայը իր հանրութեամբ վերագրել կարող չէ:

Ջրի կարդալ սիրող հայը չը տեսաւ «Սօս և Վարդիթեր»՝ և արդէն «Կռուածաղիկ» ու «Հացի խնդիր» գրած Պերճ Պռօշին Անչխաբթի փողոցի վրա մի գետնայարկ խոնաւոտ բնակարանի մէջ Թասերով արիւն ործկալիս: Ա՛խ, օրեր, օրե՛ր:

Եկէք, հայեր, եկէք: Այժմ ժամանակը փոխված է. այժմ Պռօշեանցը կենդանների շարքում չէ. նա այժմ մեզանից էլ հաց չի ուզիլ որ ուտի ու նստի «Ցեցեր» գրէ. այժմ մեզ վայել է երախտագէտ լինել և ճառերով ու պսակներով փառաւորել այդ պերճ հանգուցեալի հոգին: Գովենք վիպասանին, ու. մինչ ապրում էր՝ կէս կուշտ կէս քաղցած քաշ էր գալիս հայրենի գրականութեան ասպարէզում, իսկ այսօր, մեռած, ժառանգութիւն է Թողել իր զաւակներին անվաճառ գրքերի մի պատկառելի մնացորդ*):

Թաղենք ճառերով ու պսակներով. և այդ կը լինի վիպագրողի և գրական առաջամարտիկ զինւորի գերեզմանի վրա յաւերժական յիշատակի կոթողը:

Իսկ—լսեցէք—ինքը Պերճ Պռօշեանը մի օր մի այդպիսի շքով դէպի Խօջիվանք յուղարկվող դագաղի ետեւից գնալիս՝ ասում էր՝ «Թող, ախպէր, պսակներով չը Թաղեն հայ գրագէտին, այլ՝ պսակների վրա ծախսվելիք գումարը տան նրան կենդանութեան օրով՝ օրական ապրուստը հոգալու համար»:

Եւ Պռօշ չէր ասիլ այդ, եթէ մարդիկ փողով կարդային հայերէն գրքերը:

Ա. Մ. Եզեկեան

ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտ. 16-ին ոստիկանութեան անունով իմ տուած հրամանով, որ երկրորդեցի հոկտ. 27-ին, առաջարկված էր պրիստաւներին միջոցներ ձեռք առնել՝ Թոյլ չը տալու փողոցներում մուրացկանութիւն անել: Առանձնապէս կարգադրված էր արգելել երեխաներին, որոնք նոյնիսկ Գոլովինսկի պրօսպեկտի վրա, ոստիկանական պաշտօնեաների աչքերի առաջ, յամառութեամբ կանգնում են անցորդների առաջ և ողորմութիւն խնդրում, որի վրա էլ պ. նահանգապետը ուշադրութիւն դարձրեց:

Վերստին պնդում եմ, որ պէտք է արգելել մուրացկանութեամբ պարապելը փողոցներում: Պրիստաւները պէտք է պարտաւորեցնեն քաղաքապահներին և դռնապաններին՝ մուրացիկներին բռնել և տանել ոստիկանատուն: Պրիստաւներին և խուզարկու ոստիկանութեան պետերին առաջարկում եմ անձամբ կամ իրանց ստորադրեալ պաշտօնեաների միջոցով հսկել իմ այս կարգադրութիւնը ճշտութեամբ կատարելու, ուղարկելով շրջերը փոխած քաղաքապահներ և ոստիկաններ: Բռնած մուրացկանների հետ պէտք է վարվել օրէնքով: Նրանց պէտք է արձանագրել, ինչպէս և այն ծնողներին, որոնք իրանց որդիներին ուղարկում են մուրացկանութիւն անելու:

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Սղնախ, 20 նոյեմբերի

Յայտնի է, թէ որպիսի մեծ դժուարութեան մէջն է ընկնում աղքատ ընտանիքը, երբ նրա անդամներից մէկը վախճանվում է: Զունենալով փող ննջեցեալի թաղման համար, չքաւորը տոկոսով պարտք է վերցնում ուրիշից, գրաւ է դնում իրեր, ընկնում է կրիզիսի մէջ և մի կերպ «նամուսով» թաղում է մեռելին:

Զքաւորներին այս նեղ վիճակից ազատելու համար Սղնախում հիմնվեց մի ընկերութիւն, որի նպատակն է օգնել իր անդամներին թաղելու՝ մահից յետոյ տալով միանուագ դրամական նպաստ ննջեցեալի տէրերին: Կանոնադրութիւնը հաստատված է Թիֆլիսի նահանգապետից: Անդամներ կարող են լինել երկու սեռի անձինք՝ առանց կրօնի և ազգի խտրութեան՝ սկսած 21 տարեկանից մինչև 65: Իւրաքանչիւր անդամ գրվելիս՝ վճարում է 3 ր. 25 կ. և այնուհետեւ, երբ անդամներից մէկը մեռնում է, տալիս է 1 ր. 25 կ. ամեն անդամ: Մահից յետոյ անդամի տէրը ստանում է 500 րուբլի թաղման համար: Անդամներ կարող են լինել թէ բուն քաղաքացիներ և թէ Սղնախի գաւառի բոլոր բնակիչներ:

Այս ընկերութեան նպատակը շատ հասկանալի է, որովհետեւ մեծ օգնութիւն կը տրվի աղքատներին: Ծախսելով մօտ 100 րուբլի ննջեցեալի թաղման համար, չքաւոր ընտանիքն էլ կունենայ 400 րուբլի, որով կարող է մի տարի գոյութիւն պահպանել: Ցանկանում ենք այս ընկերութեան կատարեալ աջողութիւն:

«Մշակի» ընթերցողներին յայտնի է, որ գերմանացի Հենրիկոս Եանցեն ցանկանում է ջրմուղ շինել Սղնախում: Քաղաքային ինքնավարութիւնը համաձայնութիւն տուեց և առաջարկեց Եանցենի պայմանագրի նախագիծը կառավարութեան հաստատելու: Նահանգական վարչութիւնը, սկզբունքով ընդունելով Եանցենի պայմանները, այդ նախագիծն ուղարկել է ներքին գործերի մինիստրութեան վերջնական լուծում ստանալու համար:

Սղնախի ժողովրդական գրադարան-ընթերցարանը երկու տարի ողորմելի գոյութիւն պահպանելուց յետոյ փակվեց՝ միջոցներ չունենալու պատճառով: Տեղիս հայ երիտասարդների մի խմբակ, խմբված նեղ շովինիստ կուսակցական ոգով, թշնամական դիրք բռնեց դէպի գրադարանը՝ չը գրվելով անդամ, չօգնելով գրադարանին: Որովհետեւ վարչութեան անդամները սօցիալ-դեմոկրատներ էին, ուստի գրադարանը նրանք անուանեցին կուսակցական, չը նայելով որ վարչութիւնը բերել էր տալիս բոլոր ուղղութիւնների պարբերական հրատարակութիւնները և շատ հեռու էր կուսակցական միտումներից:

Գրադարանի գոյութիւնը պահպանելու համար նախկին աւագ-ուսուցիչ Յ. Գրիգորեանը խնդրեց հոգաբարձուներին դպրոցի ներքին յարկում տալ մի սենեակ 4—5 րուբլի ամսական վարձով և խոստանում էր ձրիաբար կատարել գրադարանապետի պաշտօնը, քանի որ, ապրելով դպրոցում, հնարաւորութիւն կունենայ գրադարանի վրա հսկելու:

«Ազգասէր» հոգաբարձուները՝ յանձին Վ. Ենիկօլոփեանի՝ մերժեցին, անյարմար գտնելով ժողովրդական գրադարանը տեղաւորել ազգային դպրոցում: Դիպլոմատ հոգաբարձուները, որոնք ամեն բանի նայում են նեղ կուսակցական աչքով, մերժելով գրադարանին, դպրոցի ներքին յարկը վարձով տուեցին մի մասնաւոր մարդու երեկոյթներ սարքելու համար: Այդ երեկոյթներում պարում են, խմում, ուտում, արբում, թուղթ խաղում: Եւ դպրոցի յարկի տակ «ազգասէր» հոգաբարձուներն այդ երեկոյթները քաղաքականապէս «յարմար» են համարում...

Գրադարանի վարչութիւնը ստիպված՝ դիմեց քաղաքին օգնելու համար, խնդրելով տարեկան 100 րուբլի յատկացնել գրադարանին: Քաղաքային իրաւասուների ժողովը, քաղաքագլուխ Վ. Ենիկօլոփեանի առաջարկութեամբ, մերժեց այդ՝ «միջոցների սղութեան պատճառով»: Պէտք է խոստովանել, որ գրադարանի անդամները մեծ անզգուշութիւն էին արել, հեռացնելով Ենիկօլոփեանին գրադարանի նախագահի պաշտօնից անհոգութեան համար, ուստի նա սաստիկ բարկացած էր գրադարանի վրա և ոխ ունէր սրտում...

Բայց մերժելով գրադարանին 100 րուբլի նպաստը և պատճառ դառնալով նրա փակման, դուման Ենիկօլոփեանի առաջարկութեամբ և պահանջով 1200 րուբլի վարձագին որոշեց քաղաքի բնակիչներին ցուցակագրելու համար: Դումայի մէջ օպպօզիտորներ կազմում են Ամիրան Շահվերդեան և Սարգիս Տէր-Գրիգորեան: Քաղաքագլուխը նրանց բերանի մէջ պատառ դնելու և նրանց լռեցնելու համար ընտրել տուեց յանձնաժողովի անդամներ, և իր հետ միասին՝ ծախսը դուրս եկած՝ պէտք է բաժանեն այդ 1200 րուբլին:

Այս բանը սաստիկ կատաղեցնում է քաղաքացիներին: Կային անհատներ, որոնք ձրիաբար կամ քիչ վարձատրութեամբ կարող էին այդ պաշտօնը կատարել, և քաղաքը կազատվէր աւելորդ ծախսերից:

1901 թւին, հանգուցեալ քաղաքագլուխ Ն. Ամիրխանեանի օրերով, քաղաքային վարչութիւնը 600 րուբլի ծախս որոշեց քաղաքային տները վերգնահատելու համար: Տէր-Գրիգորեանը, որ այն ժամանակ էլ իրաւասու էր, շատ բարկացած էր և առաջարկում էր, որ այդ գործը կատարվի ձրիաբար, որի համար պատրաստ էր ինքը մի քանի երիտասարդների աջակցութեամբ: Եւ այն գործը կրկնակի ծանր էր և աւելի թանգ, քան քաղաքի բնակիչներին ցուցակագրելը:

Հոգաբարձուների թոյլտւութեամբ մի պարոն հայոց դպրոցի բակում շինեց տախտակեայ բալագան՝ ուղղակի պատշգամբին կպցրած, որն ամառային թատրոն է կոչվում: Դպրոցի ներքին յարկը, որը խոնաւ է, մութ և կարօտ է արեւին, բաւականաչափ զրկվեց արեւի ճառագայթներից և լոյսից: Դպրոցի բակը շատ փոքրացաւ, անշնորհքացաւ, և երեխաներն անկարող են ազատ և ընդարձակ խաղալ: Յարմար էր այս թատրոնը շինել դպրոցի կողքին. բայց ո՞ւմ հարցրին: Բռնութիւնը և էգօիզմը ոչ ոքի չեն ուզում բանի տեղ դնել...

Տիրացու - սօցիալիստ-դաշնակցականների տակտիկան բնորոշ կերպով արտայայտվեց նաև Սղնախում: Դաշնակցութեան պահանջով Սղնախից պատգամաւոր ընտրվեց Սարգիս Տէր-Գրիգորեան, որը մամուլի մէջ («Հովիւ» 1907 թ. № 15) բացարձակ կերպով յայտնում էր, որ ինքը դէմ է եկեղեցու և հոգեւորականութեան, համարելով նրանց աւելորդ բեռ ժողովրդի համար, իսկ այսօր վազեց Էջմիածին հոգևոր պետի թաղման ներկայ լինելու...

N. N.

—

Օրօջալար գիւղ, 14 նոյեմբերի

Օրօջալար գիւղը, որը բաղկացած է մօտաւորապէս 100 ծուխից և ունի 861 շունչ, ներկայ տարւայ ընթացքում փչացվեց 3 անգամ տեղացող կարկուտից. ամբողջ գիւղի ցանքսերի վնասն է մօտաւորապէս, ըստ արձանագրութեան պրիստաւի, 20,000 ր.: Կարկուտի պակասն էլ լրացրեց «դաւլին», այնպէս որ խեղճ օրօջալարցիները գլուխները կորցրած չը գիտեն ինչ անեն և ում դիմեն: Կարծես այս ամենը քիչ էր, աւելացաւ «չումա» հիւանդութիւնը, որը անխնայ կոտորում է օրօջալարցիների թև ու թիկունք եզներն ու կովերը:

Ահա այսպիսի մի անելանելի դրութեան մէջ օրօջալարցիք մոռացել են իրանց գիւղի պաշտօնապէս բացված ծխական ուսումնարանը. թէ ինչ դրութեան մէջ է նոյն գիւղի մատաղ սերունդը, թող այդ ընթերցող հասարակութիւնը լրջօրէն քննէ: Դիմելով մամուլին՝ «Մշակի» էջերում՝ խնդրում ենք «Հայրիկի յիշատակը յաւերժացնող» զանազան տեղերի ու բարեգործական հիմնարկութիւնների ուշադրութիւնը Օրօջալար գիւղի ծխական ուսումնարանի սաների վրա:

Թադէոս Մարգարեանց

—

Ախալքալաք, 23 նոյեմբերի

Քաղաքային ինքնավարութեան լիազօրների վերջին հերթական ժողովը Խրիմեան Հայրիկի յիշատակը յարգելու համար որոշել է հոգեհանգիստ կատարել տալ և տարեկան յիսուն րուբլի նշանակել երկու թոշակաւոր աշակերտներ պահելու համար տեղական ծխական դպրոցներում:

Բացի սրանից՝ որոշել է թոյլտւութիւն խնդրել նահանգապետից քաղաքիս պահեստի գումարից փոխարինաբար 3000 ր. յատկացնելու Ռուսաստանից քաղաքիս ազգաբնակութեան համար ալիւր բերելու համար:

Աբիսողոմ Տէր-Յակոբեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութիւնը պատրաստվում է նոր գործունէութեան: Նա մտադիր է դեկտեմբերի 11-ին ընդհանուր ժողով հրաւիրել և նորոգել իր կազմը: Ընկերութեան խորհուրդը ներկայումս պատրաստում է ամփոփ զեկուցագիր ընկերութեան գործերի մասին, որը կը կարդացվի ընդհանուր ժողովում: Առաջիկայ երեքշաբթի օր, դեկտեմբերի 4-ին, կը կայանայ ընկերութեան անդամների նախնական մի խորհրդակցութիւն՝ քննելու ընկերութեան առաջ դրած ընթացիկ խնդիրները և պայմանաւորվելու առաջիկայ գործունէութեան ծրագրի ու բնաւորութեան վերաբերութեամբ: Եթէ ընկերութեան անդամներին աջողվի կազմել գործունեայ անձերից բաղկացած խորհուրդ, այն ժամանակ կարելի կը լինի յուսալ, որ առաջիկայ 1908 թւին ընկերութիւնը կարող կը լինի անել մի քայլ դէպի իր գործունէութեան վերականգնումը:

— Ներսիսեան դպրոցի մանկավարժական ժողովը հանգուցեալ Պ. Պռօշեանի՝ դպրոցի նախկին ուսուցչի և գրական վաստակաւորի յիշատակը յարգելու համար որոշեց. 1) կազմակերպել դպրոցում աշակերտական երեկոյ նուիրված Պ. Պռօշեանին և նրա երկերից. 2) կախել ուսուցչանոցում Պ. Պռօշեանի ձիթաներկ պատկերը. 3) փոխանակ պսակ դնելու հանգուցեալի դագաղի վրա—պսակ դնելու սովորութեան առհասարակ չը համակրելով—պսակի փողը յատկացնել չքաւոր աշակերտների ֆոնդին: Բացի սրանից որոշեց միջնորդել դպրոցի հոգաբարձութեան առաջ՝ մի թոշակաւոր որդեգիր պահել միշտ դպրոցում յանուն Պռօշեանի:

— Վաղը, ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8-ին, առաջնորդարանում նշանակված է Փոխարքային ներկայանալիք պատգամաւորութեան ընդհանուր ժողովը:

— Շէյխ-ուլ-իսլամի մահվան առիթով լուրջ կերպով հիւանդացել է Անդրկովկասի մուֆթի Գաիբովը: («Յ.»)

— «Թայիրով, Ալիխանով և Տօլլէ» սապօնագործական գաւօդի բանւորները նոյնպէս վճռել են գաւօդում հիմնել հացարան ընկերակցական հիմունքների վրա: Այդ նպատակով նրանք իրանց մէջ ժողոված ունեն 400 ր. և մօտ օրերս նրանք նահանգապետին մի յայտարարութիւն են ներկայացնելու, որով խնդրելու են թոյլատրել ժողով գումարել՝ ղեկավար բիւրօ ընտրելու համար:

— Այսօր, երեկոյեան ժամը 6-ին, կովկասագիտական կուրսերում կը կայանայ Ստ. Մալխասեանցի հերթական վերջին դասախօսութիւնը հին հայոց գրականութիւնից: Նիւթն է—«Տեսութիւն կրօնական պատերազմների գրականութեան»:

— Ստացանք հետեւեալ նոր գրքերը. 1) Առանձարի «Փրկիչներ», թատերախաղ 5 արարուածով, գինն է 60 կ., 2) Ա. Աղամեանցի կազմած պատկերազարդ այբբենարան «Գրել և կարդալ մայրենի լեզուով»:

— Նոյեմբերի 26-ին Բէհբութեան փողոցում ապրող բժ. Կուկուջանեանը մի սպառնական նամակ է ստացել, որով նրանից պահանջվում է 300 րուբլի: Նամակի տակ դրված է կնիք, որի վրա փորագրված է՝ «Թիֆլիսի անիշխանականների խմբակ»: Ուղարկողները առաջարկում են բժշկին փողերը տալ իր աղջկան, իսկ սա կը բերէ և կը յանձնէ իրանց, անցնելով Պուշկինեան փողոցով մինչև Մուխրանսկի փողոցը: Հակառակ դէպքում բժշկին մահ է սպառնում: Կուկուջանեանը այդ մասին տեղեկացրել է ոստիկանութեան:

— Նոյեմբերի 27-ին, գիշերով, Թիֆլիսում խուզարկութիւն տեղի ունեցաւ բժ. Քոչարեանի բնակարանում, որ գտնվում է Բէհբութեան փողոցում: Սակայն ոչ մի կասկածելի բան չէ գտնվել:

— Նոյեմբերի 27-ին գաղտնի ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն է կատարում «Վենեցիա» հիւրանոցում, որ գտնվում է Արմեանսկի բազարի և Կաթոլիկական փողոցի անկիւնում: Կասկածելի ոչինչ չէ գտնված:

— Կիրակի, դեկտեմբերի 2-ից Թիֆլիսում լոյս կը տեսնի վրացերէն լեզուով «Ցիս Կարի» լրագրի առաջին համարը:

— Թիֆլիսի քաղաքային դումայի 26-ի նիստում ընտրվել են ֆինանսական մասնաժողովի անդամներ՝ Ս. Պ. Էյրամով, Լ. Ֆ. Տիգրանեան, Գ. Օ. Զիբերտ, Էնֆիաջեան, Ա. Ս. Բաղդասարեան, Ա. Ր. Ֆիշեր, Դեմիդով, Էլիավա, Գ. Մ. Թումանով, Մատվէյէվ, Փրիզոնով, Խ. Ա. Վերմիշեան և Գ. Ի. Խատիսեան (օգնական): Տնտեսական մասնաժողովի համար՝ Գալստեան, Հ. Առաքելեան, Էլիավա, Րուդակով, Տէրտէրեան, Մինայեվ, Բաբալեան և Միրզոյեան: Մուրադեան և Կուչինսկին՝ տուրքերի գնահատութեան մասնաժողովի վերստուգող անդամներ:

— Ստացանք բժ. Գ. Մաղաքեանից 25 րուբլի յօգուտ Թիֆլիսի հայոց բարեգործական ընկերութեան, որ նա նուիրել է տիկին Աննա Ղուկասեանի դագաղի վրա պսակ դնելու փոխարէն: Այդ գումարը յանձնվեց յիշեալ ընկերութեան վարչութեան:

— Թիֆլիսի քաղաքագլուխ իշխան Զերքեզովը նոյեմբերի 27-ին յայտնել է Թիֆլիսում պօլիտեխնիկում հիմնելու խնդրով զբաղվող գլխաւոր կոմիտէի անդամներից մէկին, որ քաղաքային ինքնավարութիւնը մտադիր է Նաւթլուղում գտնվող քաղաքային հողերը զանազան մասերի բաժանել կապալով տալու համար, բայց մինչ այդ ցանկալի է, որ գլխաւոր կոմիտէը վերջնական ասէր՝ ո՞ր հողն է յարմար տեսնում պօլիտեխնիկումի համար, որովհետեւ պլանում մտցված են այն հողերը, որոնք նշանակված են բարձր կրթական հաստատութեան համար երկու վարիանտներով: Ուստի քաղաքագլուխը խնդրում է, որ կիրակի, դեկտեմբերի 2-ին, գլխաւոր կոմիտէի տեխնիքական մասնաժողովը դիտէր այդ հողերը:

— Այսօր կը կայանայ Թիֆլիսի դումայի մի խումբ ձայնաւորների, իսկ կիրակի՝ դումայի բոլոր ձայնաւորների խորհրդակցութիւնը՝ քաղաքային վարչութեան չորրորդ անդամի ընտրութեան հարցը քննելու համար: Առաջարկվում է հետեւեալ անձանց թեկնածութիւնը. իշխ. Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկի, Իւ. Սեմեօնովի, Ս. Զրեչանեվի և Մ. Աթաբէգեանի:

— Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան տեղեկութեան համաձայն, քաղաքային ինքնավարութեան բոլոր ծառայողները քաղաքային գանձարկղից ամեն տարի ստանում են 547,955 րուբլի: Եթէ աչքի առաջ ունենանք, որ քաղաքի բիւջէն $1^{1}/_{2}$ միլիօն է, վերոյիշեալ թիւը չափազանց խոշոր գումար է:

— Քութայիսի քաղաքագլուխը հաղորդել է նահանգապետին քաղաքացիների որոշումը՝ քաղաքը մասերի բաժանելու և տասնապետներ ընտրելու վերաբերմամբ՝ շանտաժի և շանտաժիստների դէմ մաքառելու համար: Նահանգապետը համաձայնվել է այդ որոշմանը, բայց պահանջել է, որ ընտրված մարդկանց անունները և ազգանունները իրան պէտք է յայտնի լինեն և հրահանգները ինքը պէտք է տայ: Յայտնի չէ՝ արդեօք կընդունե՞ն քաղաքացիները այդ տեսակ առաջարկը, և այն էլ կասկածելի է, թէ որեւէ անձ յանձն առնի այդ տեսակ պայմաններում տասնապետութիւնը:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նոյեմբերի 27-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, 3 զինված չարագործներ մտել են Ա. Կուզանովի գինետունը և փող են պահանջել: Վերցնելով դրամարկղից 60 ր. փող, կողոպտիչները անյայտացել են:

—

Նոյեմբերի 27-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Կաթոլիչեսկի փողոցում, երբ Մօվշ Գոզաշեվիչը տուն էր վերադառնում, նրա տան մօտ յարձակվել են 3 անյայտ չարագործներ, և մահվան սպառնալիքով հանելով նրա վերարկուն և պիջակը, որի մէջ կար է 700 ր. [illegible]

---

*) Այդ էլ, լսում ենք, ամբողջովին գողացել էին Ս. Սարգսի վանքից, ուր պահ էին դրված: Ա. Ե.

պուր, մի քանի հատ պինդ խաշած ձու, և սաճկական սուրճ: Երբ սեղանը հաւաքվեց և ես միամիտ էի, թէ փոքրաւորը այլ եւս ներս չի գայ ու մեզ չի խանգարի, խոկոյն վերադարձայ ինձ ամենից աւելի հետաքրքրող հարցին:

— Էհ, Հայրիկ, գիշերս մի լաւ մտածեցի՞ք երէկվայ խնդրի մասին. ի՞նչ կասէք այժմ:

— Եա՛, տղաս, շո՛ւտ կուզէիր: Ատիկա անանկ ալ դիւրին խնդիր չէ, որ կարենայի մէկ գիշերվան մէջ որոշում ընել,—ասաց Հայրիկը խիստ լուրջ տոնով:

— Իսկ ի՞նչ երկար մտածելու բան կայ այդտեղ. խնդիրը շատ պարզ է:

Նա ինձ իսկոյն չը պատասխանեց: Ճակատի կնճիռները հաւաքած և աչքերը գետին յառած նա մտածմունքի մէջ էր ընկել, իսկ ես հարցական նրա երեսին էի նայում ու սպասողական դիրքի մէջ էի: Մի քանի րոպէի լռութիւնից յետոյ,

— Եթէ այստեղից փախչիմ,— ասաց նա մտախոհ ձայնով,—ամսականներս այլ եւս ինծի չեն տար:

— Ի՞նչ ամսական, Հայրիկ,—հարցրի, առանց ոչինչ հասկանալու:

— Դու չը գիտե՞ս որ կառավարութիւնը ինծի 20 ոսկի ամսական կուտայ. եթէ փախչիմ, այդ ամսականներս այլեւս չեն տար,— պատասխանեց նա այնպիսի պարզամտութեամբ, որ կարծես թէ խնդիրը իր սեփական կալուածներից ստանալիք եկամուտների մասին էր:

Ես միանգամայն շանթահարվեցի. աչքերս չռած մի քանի րոպէ նրա երեսին էի նայում, չը կարողանալով ոչ մի բառ արտասանել: Այդ խօսքերով ու նրանց արտասանելու պարզ եղանակով Խրիմեանը իմ գլխին մի ամբողջ կարաս սառը ջուր էր ածել: Մի ակնթարթում իմ միջից անհետացաւ այն ամբողջ հմայքն ու հրապոյրը, որ ես մինչ այդ ժամանակ տածում էի դէպի այդ մեծ հայրենասէրը, դէպի ամբողջ մի ազգի կողմից «Հայրիկ» անունը վաստակած մարդը: Մի քանի րոպէ ես միանգամայն սառել ու քարացել էի, ապա՝ ինքս ինձ հաւաքելով՝

— Այդ ի՞նչ էք ասում, Հայրիկ,—ասացի նրան կէս յանդիմանական և կէս վշտացած ձայնով,—այդ ի՞նչ բանի մասին էք մտածում. մի՞թէ դուք ենթադրում էք, որ, առանց սուլթանի գանձարանից 20 ոսկի ստանալու, դուք քաղցած պիտի մնաք: Եւ ի՞նչ մի մեծ պահանջներ ունէք դուք. մի՞թէ հէնց այսօր չը տեսայ ձեր ճաշը. այդ ո՞րտեղ դուք չը պիտի կարողանաք մի քանի ձու և թանէ ապուր գտնել: Մի՞թէ դուք վախենում էք, որ այն ժողովուրդը, որը ձեզ «Հայրիկ» անունն է տուել, չը պիտի կարողանայ իր Հայրիկի թէկուզ ամենամեծ պահանջներն անգամ հոգալ: Եւ ի՞նչ կասի այն ժողովուրդը, եթէ իմանայ, որ Հայրիկը, սուլթանի նշանակած 20 ոսկի ամսականից զրկվելու վախից դրդված, հրաժարվեց իր ազատագրական շարժումի գլուխը անցնելու:

Խրիմեանը շատ լաւ զգաց իր արած պատճառաբանութեան կատարեալ անհեթեթութիւնը և նրա թողած վերին ստաճանի իր համար աննպաստ ու վատ տպաւորութիւնը:

— Չէ, տղաս,—ասաց նա խօսակցութեան տոնը բոլորովին փոխած և փոքր-ինչ լռութիւնից յետոյ,—կարծեմ քեզի ըսի, որ թող մտածեմ:

— Շատ լաւ, մտածեցէք,—ասացի և խօսակցութեան նիւթը փոխեցինք:

Փոքր ինչ դէսից-դէնից զրուցելուց յետոյ հեռացայ Խրիմեանի մօտից, թողնելով որ նա դարձեալ մտածի...

Խ.-Ազատ

(Կը շարունակուի)

[illegible]

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

[illegible]

◆ Երկաթուղային գլխաւոր վարչութեան կառավարչի շրջաբերականով, ինչպէս հաղորդում է «Б. В.» լրագիրը, արգելվում է կանանց ընդունելութիւնը երկաթուղային ծառայութեան մէջ։

◆ Նոյեմբերի 20-ին տեղի է ունեցել ալիւրաղացատէրերի երկրորդ համագումարը։ Հիւսիսային և հարաւային շրջանների ներկայացուցիչների միջև խուլ պայքար է նկատվում։ Որոշված է ալիւրաղացներից ստացվող տուրքերի գումարից յատկացնել ալիւրաղացների շրջաններին 6 տարի շարունակ 60⁰/₀։

◆ Տամբօվում ռուս ժողովրդի միութեան ժողովը որոշել է յանդիմանութիւն անել բժիշկ Գալպերինին (հրեայ) բժշկական ընկերութեան մէջ երրորդ Դումային ողջունելու առիթով արտասանած իր ճառի համար։ Բացի յանդիմանութիւնից, ի միջի այլոց, ցանկութիւն է յայտնված, որ Գալպերինը հեռանայ Ռուսաստանի սահմաններից, «առանց սպասելու, որպէսզի իրան ատիպէ վրդովված ժողովուրդը»։ («Ч.»)

◆ Օրլօվի նահանգի Մալօարխանգելսկի գաւառում, «Г. М.» լրագրի ասելով, տասնեակներով այրվում են կալուածատիրական տնտեսութիւնները։ Սարսափահար եղած կալուածատէրերը փախչում են քաղաք։ Նոյն երևոյթը տեղի է ունենում Սամարայի նահանգի Կուրմիշի գաւառում, որտեղ, ի միջի այլոց, այրել են և Մեղեանսկի վանքի խոտի դէզերը, Կուրսկի նահանգում հացի ամբարները։ Սարօղուբսկի գաւառում երևան է հանված չարագործների մի խումբ, որոնք զբաղված են կալուածատէրերի գոյքը հրդեհելով։ Դրանցից հինգ հոգի կալանաւորված են։ Կրեմենչուգում հրդեհումից այրված են 50,000 րուբլու ալիւր և հացահատիկներ։ («Рѣчь»)

◆ Կիէվի նահանգի մատակարարական մասնաժողովի գործունէութիւնը, որ աշխատում էր էժանագին հաճար պատրաստել ազգաբնակութեան համար, անսպասելի կերպով դանդաղում է։ Երկաթուղային վարչութիւնը պահանջել է մասնաժողովից արտօնեալ տարիֆի մասին վկայական ներկայացնել, որի մասին մի ամսից աւելի է ինչ խնդրամատոյց են եղել ներքին գործերի մինիստրութեան, բայց մինչև այժմ էլ չեն ստացել։ Մասնաժողովը հեռագրով դիմել է Կիէվից ընտրված Դումայի պատգամաւորներին, խնդրելով պաշտպանել իր յարուցած միջնորդութիւնը պահանջվող վկայականը ուղարկելու մասին, առանց որի անկարելի է շարունակել սկսած գործը։ («Рус. Сл.»)

◆ Վերջին ժամանակներս Նիժեգորոդեան նահանգում աջակողմեան հողատէրերը վճռել են կազմակերպել գիւղացիների շրջանում գիւղատնտեսական ընկերութիւններ, որպէսզի այդպիսի ճանապարհով առաջ մղեն իրանց ագիտացիան։ Պաշտօնապէս նրանց գլխաւոր նպատակն է առաջ մղել խրճիթային տնտեսութեան գաղափարը հարուստ գիւղացիների շրջանում։ Մօտ օրերս մի այդպիսի գիւղատնտեսական ընկերութիւն հիմնված է Արդատօվսկի գաւառում։

◆ Եակուտսկում, մանկավարժների պակասութեան պատճառով, տեղական ռէալական դպրոցում հրաւիրված է դասաւանդելու Իրկուտսկ քաղաքի խպրավնիկի օգնականը, որ աւարտել է Պետերբուրգի համալսարանը։

◆ Ելիսավետգրադի գաւառի հողատէրերի ժողովի որոշմամբ, վերջիններիս ընտրած մասնաժողովը շրջաբերական նամակով առաջարկում է կալուածատէրերի իւրաքանչիւրին սեփական հողերի ամեն մի դեսեատինի համար յատկացնել 8-ական կոպէկ՝ սեփական լրագիր հրատարակելու նպատակով։ Թերթը պիտի մաքառէ յեղափոխական մամուլի դէմ։ Լրագիրը լոյս է տեսնելու յունվարին։ («Р.»)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՅԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

Վարնայի հայոց ուսումնարանի պաշտօնաթողութեան պատճառով։—Մենք ժամանակին հաղորդել ենք, որ Վարնայի (Բուլգարիա) հայոց ուսումնարանի ուսուցիչներին իրանց պաշտօնից հրաժարեցրել էին, Վարնայի ուսումնարանական շրջանի վերատեսչի պահանջման համաձայն։ Այդ տխուր ինցիդենտը վերացնելու համար, նոյն ուսումնարանի հոգաբարձութիւնը յատուկ պատգամաւորութեան միջոցով դիմել էր բուլգարական լուսաւորութեան մինիստրին, խնդրելով որ Վարնայի ուսումնարանական շրջանի վերատեսչի պահանջը վերացվի, որովհետև հակառակ դէպքում ուսումնարանը պիտի փակված մնայ, մինչև որ, օրէնքի պահանջի համաձայն, բուլգարահայերը կարողանան բուլգարահպատակ հայ ուսուցիչներ ունենալ։

Ներկայումս՝ Վարնայում հրատարակվող «Իրաւունք» լրագիրը յայտնում է, որ բուլգարական լուսաւորութեան մինիստրին՝ պատգամաւորութեան միջոցով արված դիմումը մասամբ միայն կարողացել է դրական հետևանք ունենալ, որովհետև մինիստրը թոյլ է տուել խնդրի առարկայ եղող ուսումնարանի ուսուցիչներին՝ պաշտօնավարել այդ դպրոցում միմիայն ներկայ ուսումնարանական տարեշրջանում, որից յետոյ պահանջվելու է անպատճառ ուսումնարանը բանալ համաձայն բուլգարական օրէնքի տրամադրութիւններին։ Իսկ այդ օրէնքը, ինչպէս յայտնի է, ասում է, թէ Բուլգարիայում գոյութիւն ունեցող ուսումնարանները, բացի հրէաների ու մահմեդականների դպրոցներից, պարտաւոր են բուլգարահպատակ ուսուցիչներ ունենալ, իսկ ուսուցիչներն էլ անպատճառ պիտի գոնէ միջնակարգ ուսումնարանի շրջանն աւարտած լինեն։

Յիշեալ թերթն ապա, ապագայ վտանգի առաջն այժմվանից առնելու համար, առաջարկում է հետևեալը.

Սօբրանիէէի բացման առթիւ նախարարապետին յայտարարութենէն տեսնուեցաւ, թէ կառավարութիւնը, ի մէջ այլոց, հանրային կրթութեան վերակազմութեան մասին օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ. հետևաբար բուլգար ազգային ժողովը՝ միակ օրէնսդիր մարմինը՝ լրջօրէն պիտի զբաղի ի մօտոյ կրթական խնդրով, օրէնքի նոր յօդուածներ վճռելու համար։ Մենք կը կարծենք, թէ յարմար առիթն է որ բուլգարաբնակ ընդհանուր հայութեան կողմէ դիմում մը ըլլայ նախարարութեան միջոցաւ սօբրանիէին ու խնդրուի եթէ ոչ բացառութիւն մը, գոնէ երկար պայմանաժամ մը, մեզ բուլգարահպատակ վարժապետներ պատրաստելու համար։ Տրամաբանական ու փաստացի հիմերու վրայ ըլլալիք դիմում մը չենք կարծեր որ բացասական արդիւնք տայ։ Հոն մասնաւորապէս պէտք է շեշտուի նա պարագան, թէ ափ մը բուլգարահայութիւնը, անկարող ըլլալով իրեն համար վարժապետանոց մը կամ բարձրագոյն վարժարան մը ունենալ, հարկադրուած է ցարդ օտարերկրացի հայ վարժապետներ վարձել, իսկ ասկէ անդին բուլգարացիներ պատրաստելու համար 5—6 տարի պայմանաժամ հարկ է. բառ որում չենք կարծեր որ երբէք մեզ բաղդակից եղող բուլգար երեսփոխանները ու կառավարութիւնը անողոք գտնուին հայերուս հանդէպ, երբ անդին մահմեդական և հրէայ հասարակութիւններուն համար կրթական օրէնքը բացառութիւններ ճշտած է։

Այս կենսական խնդիրը Բուլգարիոյ բոլոր հայերուն և մասնաւորապէս հոգաբարձութեանց և թաղականութեանց անմիջական ուշադրութեանը առարկայ ըլլալու է։ Ցապաղումը, ժամանակի կորուստը այս մասին մեր վարժարանները կամովին կորսնցնել ըսել է. այս ալ բուլգարահայութեան ամբողջական կորուստը կը նշանակէ։

Լեհաստանի կորսուած հայութեան ողբալի յիշատակը այսօր, ներկայ պարագային մէջ, մեզ թող սթափեցնէ անտարբերութեան քունէն։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕԴՆԵՎԱ—9½—2 ժ. ատամի հիւ.

Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։

Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։

Ա. Փ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։

Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Յ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.

[illegible]

ԱՆԴՐԿՈՎԿ. ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԻ ԶՈՒՆՈՒՑՈՒՄ

[illegible]

ԵՐԵՒԱՆ (Ալէքսանդրօպօլ)
Ապր.-մարդ.—ցեր. 3 ժ. 16 ր., Ալէքսանդրօպօլ—գիշ. 2 ժ. 30 ր., Երևան-Ուլուխ. առ. 8 ժ. 22 ր.։ Պօստ.—գիշ. 1 ժ. 8 ր., Ալէքսանդրօպօլ—ցեր. 11 ժ. 53 ր., Երևան—Ուլուխ.—ցեր. 5 ժ. 35 ր., Նախիջևան—գիշ. 12 ժ. 32 ր., Ջուլֆա—գիշ. 2 ժ. 35 ր.։
ԲԱԳՈՒՑ (Պետերբուրգի ժամանակով)
Մարդատար—առ. 4 ժ. արագ.—ցեր. 4 ժ. 4 ր.։ Պօստ.—ցեր. 11 ժ. 23 ր.։
ԲԱԹՈՒՄԻՑ—Մարդ.—առ. 10 ժ. 38 ր.։ Պօստ.—առ. 6 ժ. 49 ր.։ Մարդատ.—ցեր. 5 ժ. 46 ր.։
ԵՐԵՒԱՆ-ՈՒԼՈՒԽԱՆԼՈՒՑ — Պօստ. — առ. 1 ժ. 58 ր.։ Ապրանք.-մարդատար —գիշ. 1 ժ. 50 ր.։
ՋՈՒԼՖԱՅԻՑ—Պօստ. գիշ. 4 ժամին։ Մարդ.-ապրանք.—ցեր. 3 ժ. 21 ր.։
ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ — Պօստ. — 7 ժամին։ Մրդ.-ապրանք.—6 ժ. 58 ր.։

Երկուշաբթի, դեկտեմբերի 3-ին,
ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ
Բարձր կուրսերի ունկնդրուհիների և ունկնդիրների Կովկասի ընկերութիւնների միջոցները ուժեղացնելու համար
Կը ներկայացվի օպերա
„ԱԻԴԱ"
մասնակցութեամբ ՎԻՆՉԵՆՑՕ
ԿՕՊ-ՊՕԼՕ
Տոմսակները ծախվում են Լ. Խիդդեկելի գրավաճառանոցում (Գօլօվինսկ. պր.), իսկ ներկայացման օրը թատրոնի կասսայում։
(հ. շ.) 1—2

Զանգեզուր գաւառի Լ Օ Ր գիւղի նորաբաց ծխական ուսումնարանի համար
ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ
Պայմանների համար դիմել Балаханы, пром. „Воротан", Аствацатуру Іоаннисьянцъ.
(ա. օ.) 2—5

ՈՒՍՈՒՑԻՉ
ՔԱՄԱԼԵԱՆՑ Ս.
տալիս է ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ հայ լեզուից, հ. պատմութիւնից և հ. գրականութիւնից։ Ցանկացողները պայմանների մասին դիմելու են՝ Միքայէլեան փող. № 82, բն. 9։ Նոյն տեղ Քամալեան Ս.-ի հրատարակած 17 գրքերը (որ արժեն 4 ր. 30 կոպ.) կարելի է ստանալ 3 ր. 20 կոպէկով. օտարաքաղաքացիների համար ճանապարհածախսով 3 ր. 80 կ.։
Էդ. Ամիչիսի «Աշակերտի յիշատակարանը» երեսուն պատկերով, թարգ. գերմ. պատրաստ է տպագրութեան։ Հարկաւոր է հրատարակիչ։
Պատրաստվում է «Էմմանուէլ Կանտի կենսագրութիւնը» գերմ. աղբիւրների հիման վրայ։
(հ. կ.) 4—10

„ԷԿՕՆՕՄԻԱ" ՏՊԱՐԱՆՈՒՄ
Ա. Մանթաշեան-Յակոբեանի և Որդ.
ՅՈՒՑԵՏԱՌԵՐԸ
ՏՊԱԳՐՎՈՒՄ ԵՆ
10 ՌՈՒԲԼԻ ընթացքում 100 ՀԱՏԸ
50 կոպէկով
Тифлисъ, Большая Ванкская ул. № 3—5, въ типографіи „Экономія", Авака Мугдусіакопова съ С-ми.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ և վաճառվում են
„ԱՐԱՔՍ"
1908 թ.
ՊԱՏԻ ԵՒ ՁԵՌԻ ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ
[illegible]
Պատի օրացոյցը արժէ 40 կ.
Ձեռքի » 20 կ.
[illegible]

Լոյս տեսաւ
Ս. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ
„ՔՆԱՐ"
[illegible] մը ժողովրդական երգերից. գինն է 1 ր.։ Դիմել՝ Баку, Арм. школа, Гимназическая ул., Степану Демурянцу, կամ Моздокъ, С. И. Яралову, և կամ Петербургъ, ред. „Сапричъ", Окрояну. (o.մ.) 23—30

ԲԺԻՇԿ
Ա. Միխիթարեանց
[illegible]
(ա. օ.) 55—100

ԲԺԻՇԿ
Գ. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
[illegible]
Միքայէլեան փողոց [illegible] № 36.
(ա.օ.) 48—100

Հզօրացուցիչ կենդանարար
ԲՈՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՈՆ
Գ. Ֆ. ԻՒՐԳԵՆՍԻ
[illegible] բութեան։ Ծախվում է ամեն տեղ 1 կտորը 50 կոպ., ½ կտորը 30 կոպ.։ Ոսկէ մէդալ, Լօնդօն, 1893 թւի համար։ Գլխաւոր պահեստը Գ. Ֆ. Իւրգենսի մօտ, Մօսկվայում։
(14, 29) 4—25

ՄԱԼԱԿՕԴԵՐՄ

Կատարելագործութիւն է սապնագործական ճիւղում։ Սա ունի խիստ աչքի ընկնող յատկութիւններ, որոնցմէ խորին համոզումով մեծապէս կը գնահատեն գործածողները։ Փրփուրը իւղային է և լաւ նստող (ճարպոտ Կօլդ-Կրէմի պէս), ունի կակղացնելու հազուագիւտ յատկութիւններ, կաշւին տալիս է թարմութիւն, թաւշի տեսք, մաքրութիւն, քնքշութիւն և գեղեցկութիւն։

ԸՆԿ. ԲՐՕԿԱՐ ԵՒ ԸՆԿ.
(258243) 7—8

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1908 Թ. ՍԿԶԲԻՑ
Թիֆլիսում կը հրատարակվի
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ
ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ
Պատկերազարդ հանդէս
(Ամսագիր)

◆ ԾՐԱԳԻՐԸ ◆
Ա. ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ՏԵՍԱԿԱՆԸ.—Գեղեցիկ փիլիսոփայութիւնը (էսթետիկա)։ Գեղարուեստների մասին առանձնապէս՝ ա) բանաստեղծութիւն, բ) երաժշտութիւն, գ) թատրօն, դ) նկարչութիւն, ե) քանդակագործութիւն, զ) ճարտարապետութիւն։
Բ. ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆԸ.—ա) Գեղարուեստը հայոց մէջ, բ) հարևան ազգեր, գ) գեղարուեստը մօտիկ արևելքում, դ) գեղարուեստը արևմուտքում, ե) նշանաւոր արուեստագէտների կեանքն ու գործունէութիւնը։
Գ. ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳՐԱԿԱՆԸ.—Նորագոյն հայ գեղարուեստական գրականութիւնից ընտիր երկասիրութիւններ՝ ա) վէպեր, վիպակներ, պատմուածքներ, բ) թատրօնական գրուածքներ, գ) արձակ և տաղաչափական բանաստեղծութիւններ։
Դ. ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԵՒ ԴՊՐՈՑՈՒՄ.—Մանկավարժական յօդուածներ։
Ե. ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ-ՔՆՆԱԿԱՆ.—ա) Գրախօսութիւն գեղարուեստական երկերի, բ) ռեցենզիա կովկասեան բեմի և հայոց թատրօնի, գ) գեղարուեստական ցուցահանդէսներ։
Զ. ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ.—ա) Թղթակցութիւններ հայ արուեստին վերաբերեալ, բ) գեղարուեստը ռուս մայրաքաղաքներում, գ) արտասահմանեան նամակներ, դ) գեղարուեստական քրօնիկ—Նորութիւններ գեղարուեստի աշխարհից։
Է. ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ա) Եկեղեցական երաժշտութիւն, բ) աշխարհիկ երաժշտութիւն, գ) ժողովրդական-ռամկական երգեր և պարեղանակներ։
Ը. ՊԱՏԿԵՐԱՀԱՆԴԷՍ.—ա) Օրիգինալ նկարներ և պատկերներ, բ) նմուշներ նշանաւոր արուեստագէտների ստեղծագործութիւններից, գ) գեղարուեստի փառքը (առանձին թերթերով), դ) իլլիւստրացիա, օրնամենտ, մանրանկար, ծաղրանկար։
Թ. ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ.—ա) Մեր ասելիքը, բ) պօստարկղ։
Ժ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—Բացառապէս գեղարուեստին և գրականութեան վերաբերեալ։
«Գեղարուեստի» գիրքը լինելու է մեծադիր, քառածալ (in quarto), նման եւրոպական գեղարուեստական առաջնակարգ հանդէսներին. ծաւալը՝ իւրաքանչիւր գիրքը 100 երես երկէջեան. առանձին եղող նկարները գունաւոր. կլիշէները պատրաստվում են Լայպցիգում և Պետերբուրգում. թուղթը ընտիր տեսակի, տպագրութիւնը կարելւոյն չափ խնամքով և շքեղ։

Աշխատակիցների անպայման վարձատրութիւն
Տարեկան բաժանորդագինը 10 րուբլի
Արտասահմանի բաժանորդների համար 30 ֆրանկ
Կարելի է վճարել մաս-մաս. իւրաքանչիւր գիրքը հատավաճառ 1 ր. 50 կ.

Հասցէներ՝
Յօդուածների, նամակների և այլ գրութիւնների համար՝ Գ. Լևոնեանին, Бебутовская № 12. Բաժանորդագրութեան, յայտարարութիւնների և այլ դրամական-գրասենեկային գործերի համար՝ Գ. Գալստեանին «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցում և Ն. Մատինեանին «Փարոս» գրախանութում։ Օտար քաղաքներից՝ Тифлисъ, Редакція „Гехарвестъ".
Խմբագիր-հրատարակիչ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԼԵՒՈՆԵԱՆ
(հ. կ.) 2—5